

تعريف تربیت قرآنی

رویکرد «انس با قرآن»
جایگزین آموزش روخوانی

«رویکرد انس با قرآن کریم» نیازمند تغییر نظام آموزشی مبتنی بر «رویکرد تربیت محور» (با تأثیب محور) به جای رویکردهای تعلیم محور و تدریس محور فعلی است. شاید بتوان این فرمایش امیر المؤمنین در نهج البلاغه را جانمایه‌ی چنین رویکردی دانست: «وَلِيُّكُنْ سَمِيعُكُ الْقُرْآن»؛ همدم و مونس تو باید قرآن کریم باشد. (شرح غرر الحكم، ج ۵: ۵۱). گاهی سؤال می‌شود چرا غالباً خروجی‌های نظام آموزشی کشور در روان خوانی قرآن کریم ناتوان هستند؟ اگر تجوہ‌هایم برای پاسخ به این سؤال فرافکنی و مغالطه کنیم، باید بگوییم این نقد وارد است و اصل اشکال هم برمی‌گردد به پافشاری بیش از حد بر تکرار شیوه‌های غلط آموزشی گذشته که در طول زمانی طولانی و در اثر نقدناپذیری، به باور تبدیل شده است. شاید وقت آن رسیده است که با نقد و بررسی مبانی نظری و رویکردهای آموزشی و شیوه‌های تربیتی حوزه‌ی تعلیم قرآن، از خطاهای گذشته عبرت بگیریم: «إِنَّ اللَّهَ لَا يُعِيرُ مَا يَقُومُ حَتَّى يُعَيِّرَا مَا بِأَنفُسِهِمْ» خداوند سرنوشت هیچ قومی را تغییر نمی‌دهد تا خودشان را تغییر ندهند (رعد/ آیه ۱۱).

کلیدواژه‌ها: تعلیم، تربیت، تأثیب، انس با قرآن کریم

رویکرد «تعلیم محور»

نظام رسمی کنونی کشور تابع «رویکرد تعلیم محور» است. در این نظام آموزشی، محتوا (کتاب درسی) و نتیجه‌ی آموزش (نمود قبولی) مدنظر است، چرا که این رویکرد تنها به دنبال تحقق «دانش مفهومی» است. در این نظام، آموزگار و شاگرد به دنبال حفظ مطالب (تقویت حافظه‌ی کوتاه‌مدت) و کسب نمره در آزمون پایانی هستند. توجه به مدرسه‌های خاص (غیرانتفاعی و دانشگاه‌های برتر) از شاخصه‌های این نظام است. در رویکرد تعلیم محور، فلسفه‌ی علم، محور برنامه‌های درسی و آموزشی است. نتیجه‌ی چنین نظامی «تربیت انفعالی» است؛ نظامی که به شدت استعداد کش است و در آن سرنوشت ۱۲ سال تحصیل یک فرد با چند ساعت کنکور مشخص می‌شود. بهطور طبیعی در چنین نظامی، تعلیم قرآن کریم هم تابعی از آموزش سایر درس‌های است و نمی‌توان از آن انتظار معجزه داشت. همان‌طور که این انتظار از سایر درس‌ها (فارسی، ریاضی، عربی و انگلیسی) نیز برآورده نمی‌شود.

رویکرد «تربیت محور»

«رویکرد فطرت‌گرایی توحیدی» برای رسیدن به «مراتبی از حیات طبیه» مهم‌ترین شعار و ادعای سند تحول بنیادین در وزارت آموزش و پرورش است. این هدف آرمانی زمانی امکان تحقق خواهد یافت که از زاویه‌ی تربیت عملی به آن نگریسته شود. یعنی در عمل به آن توجه شود. و گرنه این شعار تاریخی، ۴۰ سال دیگر هم در حوزه‌ی اندیشه باقی خواهد ماند. برای چنین مهمی باید «تربیت» و «تربیت قرآنی» تعريف شود و رویکرد حاکم بر نظام آموزشی را براساس آن ترسیم کرد.

عناصر و اجزای یک برنامه‌ی درسی و آموزشی را تحت پوشش خود قرار دهد، اولین و اصلی ترین گام برنامه‌ریزی است. این امر به ایجاد و تقویت تلقی مناسب عموم مخاطبان (دانشآموزان و قرآن‌آموزان) نسبت به موضوع یادگیری قرآن منجر می‌شود. با توجه به اینکه در مدرسه‌ها و نیز بیشتر مراکز و مؤسسات آموزشی، رویکرد آموزش روحانی قرآن و نیز این اواخر هم گاهی آموزش حفظ قرآن کریم حاکم است، این سؤال مطرح می‌شود که از میان رویکردهای بالا، کدام رویکرد مناسب‌تر است؟ پاسخ، توجه همه‌جانبه به همه‌ی آن‌ها، البته با محوریت انس با قرآن کریم، است.

رویکرد «انس محور»

در رویکرد انس محور «جامعیت آموزش» مدنظر است؛ یعنی به هر چهار محور ذکر شده قبلي توجه می‌شود. «تعلیم»، «تدربیس»، «تربیت» و «تأدیب» چهار ستون رویکرد انس محور هستند؛ با این توجه که «انس مستمر و مدام‌العمر مخاطبان با قرآن کریم» محور اصلی این رویکرد است. در اهداف مصوب آموزش عمومی قرآن کریم نیز «انس با قرآن کریم» یکی از اهداف نه گانه‌ی آموزش عمومی قرآن کریم است.

اما این بدان معنا نیست که این هدف به موازات سایر اهداف است، بلکه باید در همه‌ی اهداف به عنوان محور مورد توجه جدی قرار گیرد، زیرا انس با قرآن کریم از همان ابتدا و قدم اول باید مورد توجه قرار گیرد. یعنی باید برای آن برنامه‌ی مشخص و مرتباً داشت، والا به خودی خود کمتر اتفاق می‌افتد. یعنی واگذاری هدف انس با قرآن به نتیجه‌ی آموزش قرآن به تحقق آن منجر نمی‌شود و برخورد انفعالی با این هدف، نتیجه‌ی انفعالی هم در پی خواهد داشت.

چیستی «انس با قرآن کریم»

با توجه به مبانی نظری سند تحول بنیادین و رویکرد شکوفایی فطرت‌گرایی توحیدی می‌توان «انس با قرآن کریم» را این‌گونه تعریف کرد: «نجام هر فعالیتی که زمینه‌ی آشنایی، علاقه و ارتباط قرآن آموز با قرآن کریم را فراهم آورد و موجب علاقه‌مندی او به قرآن و یادگیری آن گردد، انس با قرآن کریم محسوب می‌شود.»

طبق این تعریف، هر نوع فعالیت یاددهی - یادگیری باید براساس علاقه و پذیرش قرآن آموز باشد و از اجبار و تحمل به دور باشد، به همین منظور، تعلیم قرآن در صدد تقویت انس دانش آموز با قرآن کریم و علاقه به یادگیری آن است. بر این اساس، تعلیم قرآن می‌تواند در قالب یک یا چند فعالیت یاددهی - یادگیری مانند گوش دادن به قرائت قرآن و الگوگری از آن، حفظ برخی از سوره‌ها و آیات، روحانی قرآن، آشنایی با برخی از داستان‌ها و معنای آیات متناسب با درک کودک طراحی شود؛ به شرط آنکه این فعالیت‌ها در چارچوب اصول مندرج در برنامه‌ی درسی انس محور باشد.

چیستی «تربیت قرآنی»

امام خمینی(ره) فرمودند: «تربیت باید تربیت قرآنی باشد و بچه‌های ما باید تربیت قرآنی بشوند.» تربیت در اسلام، اما در دوره‌ی بعد از مدرسه‌ه در وهله‌ی اول، نه وظیفه‌ی پدر و مادر و نه وظیفه‌ی آموزش و پرورش و جامعه، بلکه وظیفه‌ی خود شخص است. هر کس باید خودش خودش را تربیت کند. آیات متعددی مؤید این مطلب هستند: «إِنَّا هَدَيْنَاكُمْ أَنَّا كَفَرْنَا وَ إِنَّا كَفَرْنَا»: ما راه هدایت را به انسان نشان دادیم؛ یا سپاسگزار خواهد بود یا ناسیپاس (انسان/ آیه‌ی ۳). و یا آیه‌ی «فَدَكَرَ، أَنَّمَا أَنَّ مُذَكَّرٌ، لَسَّتَ عَلَيْهِمْ بِمُضِيَّطٍ»: (ای پیامبر!) پس تذکر بده که تو تمها تذکردهنهای. تو بر آنان تسلط نداری. (غاشیه/ آیات ۲۱ و ۲۲).

این مطلب از آن جهت حائز اهمیت است که خداوند برای انسان «اراده» و «حق انتخاب» قائل است. به همین دلیل هم روز قیامت باید پاسخگوی اعمال خود باشد. در این رویکرد، نقش خانواده، آموزگار و مدرسه و اجتماع به دو شکل ارائه می‌شود: «راهنمایی و هدایتگری» و «الگویی». معلم در اتخاذ روش‌های تدریس و ارزشیابی (دانش روشهای متداول‌زی) نیز باید به این رویکرد توجه کند. فعالیت‌هایی که بتواند اراده، تفکر و حق انتخاب و در نهایت تربیت را در فرد تقویت نماید.

جلسات هفتگی قرائت قرآن

به عنوان نمونه و برای تقریب به ذهن، جلسات سنتی و هفتگی قرائت قرآن را مثال می‌زنیم. جلسات سنتی قرائت قرآن کریم که از گذشته محور اصلی سایر فعالیت‌های قرآنی بوده‌اند، پیش از آموزش مهارت‌های قرآنی، به دنبال تربیت قرآنی مخاطبان بودند. متأسفانه این نوع جلسات هم به دلیل پرداختن بیش از حد به آموزش‌های حرفه‌ای فنون قرآنی، کم‌ویش رویکرد تربیتی خود را از دست داده‌اند. امروزه بیشتر فعالیت‌های قرآنی در کشور با رویکرد تدریس محور اداره می‌شود.

کدام رویکرد مناسب‌تر است؟

انتخاب رویکرد مناسبی که بتواند چون چتری همه‌ی عوامل،